

Ócsai Dorottya

Civil szervezet az olvasás szolgálatában. Interjú a Magyar Olvasástársaság elnökével

A Magyar Olvasástársaság (Hunra – Hungarian Reading Association) a Nemzetközi Olvasástársaság nemzeti tagszervezete. A lassan nagykorúvá váló, 17 éve működő szakmai egyesület az olvasással foglalkozó szakemberek fóruma. Tagjai könyvtárosok, tanárok, olvasáskutatók, pszichológusok, orvosok, szülők, írók, szerkesztők, nyelvészek, gyógypedagógusok, szociológusok. A tagok közé bárki jelentkezhet. A társaság célja: az olvasás és az írásbeliség színvonalának emeléseért végzett szakmaközi tevékenységek összefogása.

Dr. Gordon Győri János tavaly novemberben került a Hunra, a Magyar Olvasástársaság élére. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának egyetemi docense, az ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskolájának magyar szakos vezetőtanára és munkaközösség-vezetője korábban majdnem egy évtizeden át iskolakönyvtárosként is tevékenykedett az akkori Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Így pontosan ismeri a diákok olvasási szokásait, és tudja, hogy ezen változtatni lehet, és kell is.

– Novemberben vette át a Magyar Olvasástársaság vezetését. Milyen feladatok állnak Ön előtt?

– Sok programunk sikeresen zajlik már évek óta, természetesen ezeket folytatni szeretnénk. Más tervek kidolgozásán a Hunra vezetősége már korábban elkezdett dolgozni, ezeket a gyakorlatban mielőbb el fogjuk indítani. De vannak olyanok is, amelyek kidolgozásának csak most kezdünk majd neki.

– Milyen korábbi programokat folytatnak?

– A honlapunkon is megtalálható gyermekirodalmi adatbázis feltöltését – amit az Országos Széchényi Könyvtárral karöltve kezdtünk el fejleszteni – mindenképpen folytatjuk, hiszen ez az egyik legsikeresebb projektünk. A Gyermekirodalmi Adatbázis (<http://www.ki.oszk.hu/gyermekirodalom/bong.php>) a válogatott, annotált, ajánló bibliográfia: gyerekeknek szóló könyveket mutat be röviden, tömören, tíz-tizenöt sorban. Az adatbázisban a kétéves gyerekektől kezdve egészen a 14 év fölötti fiatalokig bárki találhat kedvére való olvasmányt a mintegy 700 tételből álló listán. Az adattárban életkori, nemek szerinti vagy például tematikus bontásban is lehet keresni olvasnivalót. A rendszerhez kapcsolódik egy elektronikus tetszési index is, amelynek segítségével sokan mondanak véleményt arról, hogy a listánkon megtalálható könyv mennyire tetszett nekik. Így a rendszerben böngészők nemcsak számukra érdekes könyvek címére és rövid tartalmi leírására bukkanhatnak, hanem azt is megtalálhatják, hogy más olvasók körében mennyire népszerű az adott könyv.

A másik országos programunk, amelyről sokan talán nem is tudják, hogy a Hunra kezdeményezte: az őszi népmese napja. Minden évben egy megyei könyvtár vagy hasonló kulturális intézmény az események központja. Mára már országos mozgalommá nőtte ki magát a népmese napja: országszerte mindig sok kulturális program szerveződik e szeptember végi esemény köré. Minthogy 2009 szeptemberében Benedek Elek születésének éppen 150. évfordulója lesz, az idei programsorozat – amelyet ez alkalommal ugyancsak az Országos Széchényi Könyvtárral közösen szervezünk meg – az ő munkássága köré szerveződik majd.

– Melyek az előkészített programjaik?

– Az egyik fejlesztés alatt álló tervünk *A Magyar Olvasástársaság ajánlásával* nevet viseli. Az elgondolást nemzetközi példákból vettük, minthogy az olvasást ösztönző lehetőségnek találtuk. Japánban és Angliában a helyi olvasástársaságok többségében könyvtárak segítségével állítottak fel testületet. Ennek tagjai az év közben megjelent könyvek közül kiválasztják azokat a műveket, amelyeket védjegyükkel leginkább támogatni

szeretnének. Ennek az ötletnek a magyar adaptációját szeretnénk megvalósítani, egyelőre még csak a gyerekkönyvek körében.

– Hogyan fog kinézni ez a gyakorlatban?

– Szeretnénk, ha a kezdeményezésünkre létrejönne majd egy grémium, amelyben ugyan a terveink szerint egy vagy két Hunra-tag is jelen lenne, de amely alapvetően a Hunrától független, irodalommal, könyvvvel, olvasással foglalkozó szakemberekből – például szemészből, könyvtárosból, magyartanárból, könyvtervező művészből – állna. Ezek a társadalmi munkában dolgozó, két évente cserélődő tagok döntenék el, hogy egy adott évben mely művek kaphatják *A Magyar Olvasástársaság ajánlásával* minősítést. E komplex szakmai grémium célja nem az lenne majd, hogy megnevezze *az egyetlen, legjobb* új gyerekolvasmányt valamely évben, hanem az, hogy a szülőket, gyerekeket orientálja. Tájékoztassa a vásárlókat arról, melyik az az egymásfél tucat könyv a hazai könyvpiac egyéves termésében, amelyet külső formája és olvashatósága szerint, művészi vagy ismeretterjesztői értékei alapján és más szempontokat is figyelembe véve nyugodt szívvel ajánlunk olvasásra. Az a tervünk, hogy az évente így kiválasztott tizenöt-húsz könyvre a kiadókkal egyeztetve ráteszünk egy címkét, amely jelzi a vásárlónak, hogy minősített darabot tart a kezében. A külföldi példák azt mutatják, hogy ez hatékonyan működik, jól reklámozza az olvasást.

– Úgy tudom, dolgoznak egy olyan programon is, amely a kisgyerekkori olvasástanulás előkészítését, illetve az olvasást magát betűkben gazdag környezet létrehozásával segítené elő.

– Igen. Amikor Magyarországon az iskolába kerülnek a gyerekek, már kimutathatóan nagy különbségek vannak köztük az olvasásra való fölkészültség tekintetében. Néhányan már folyamatosan tudnak olvasni és írni, másoknak pedig még a betűk világa is teljesen ismeretlen.

– Függ ez a családi környezettől?

– Nagy részben igen. Az olvasóvá nevelésben meghatározó szerepet játszik a család. Ma már pontosan tudjuk a kutatásokból, hogy az olvasás elsajátítása nem az iskolában s nem az ábécé betűinek megtanulásával kezdődik. Hanem azokkal a komplex érzelmi, értelmi és szociális élményekkel, tapasztalatokkal, amelyek a gyerekeket akkor érik, amikor egy felnőttel vagy egy idősebb társukkal könyvet nézegetnek, beszélgetnek a színes oldalakon feltáruló világról; amikor verset, mesét olvasnak fel a kicsiknek, akik számára így a könyv, a betűk közelsége maradandó tapasztalattá és örömteli élménnyé válik. Ha a gyermek maga nem tudja is elolvasni a könyvlelapon számára csupán ákombákomként tekergő betűket, de megérti, hogy az valami más, mint a könyvben található rajzok, s öntudatlanul is összekapcsolja e számára ismeretlen grafikus jeleket mindazzal a fantáziát serkentő érdekességgel és tudással, amit a nyitott könyv fölé hajolva ilyenkor lát és hall. Ez az a komplex értelmi, érzelmi és vizuális tapasztalat, amely az olvasás technikai képességére és az értő olvasásra is leginkább előkészíti a gyerekeket, de amelynek biztosításában az egyes családok nagyon nagy mértékben különböznek egymástól. Az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Németországban és máshol e nemzeti vagy területi programok egy része úgy épül fel, hogy amikor a gyermek megszületik, akkor az egészségügyi ellátószervezeteken keresztül a család kisgyerekeknek való könyveket kap ajándékba. Ez a rendszer itthon is működhetne.

– A könyvszegény környezet nem feltétlenül anyagi kérdés...

– Valóban nem. A szülők műveltségi vagy attitűdbeli jellemzői is fontosak. Nálunk az is alaposan átgondolandó lenne egy hasonló országos vagy regionális program megindításakor, hogy éppen azokban a családokban, ahol a szülők maguk sem a betűk közelségében élik életüket, ahol nem szokás könyvet olvasni vagy fölolvasni, valójában kik lehetnének azok a személyek, akik a fenti élmények és tapasztalatok biztosítása érdekében az ajándékkönyveket nézegetnék, olvasgatnák a kisgyerekekkel. Egyetemistákból, óvodapedagógusokból, tanárokból, könyvtárosokból – akár még vállalkozó középiskolás diákokat is bevonva – lehetne olyan önkéntes

hálózatot létrehozni, amely ezt a feladatot elvállalná. De persze akkor még mindig ott van az a kérdés, hogy miként jutnak el ezek az önkéntesek a családokhoz, miként is valósul meg az, hogy ott egy fél órára, órára le tudjanak ülni egy kisgyerekkel, és olvasni tudjanak neki. Még egyszer hangsúlyozom: ezek nem olyan jellegű és léptékű problémák, amelyeknek megoldására a mi civil szervezetünk önmagában vállalkozhatna.

Terveink részeként tavaly például már előzetes megbeszéléseket folytattunk a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületével. E szervezet, illetve a mögötte álló intézményhálózat a legmegfelelőbb partner lehetne a programhoz szükséges könyvek biztosításában. Értésünkre adták, hogy maguk is világosan látják: a programhoz folyamatosan szükséges könyvek részben vagy egészében akár jótékonyaságon alapuló adományozása hosszú távon számukra is gazdaságos befektetés lehet, hiszen egy ilyen mozgalom könyvvásárló, könyvet olvasó nemzedékeket nevelhet ki azok körében is, akik egyébként szinte bizonyosan nem ilyesféle tevékenységekre fordítanák az idejüket és a pénzüket.

A novemberi vezetőségválasztás eredményeként nagyon hatékony munkacsoport jött létre a szervezetünkön belül azokból a szakértőkből, akik a cigány nyelvnek, a cigány kultúrának kimagasló értői, ismerői. Így megfelelő szakmai bázissal rendelkezünk ahhoz, hogy az imént vázolt terven belül vagy akár attól függetlenül egy olyan programot alakítsunk ki, amely a jövőben a rászoruló roma családokban segíti a betűgazdag környezet kialakítását. Persze nem minden roma családban van erre szükség; de éppen azokat a ma már középosztálybeli cigányokat igyekszünk majd bevonni a programunkba, akik maguk is megfelelő modellként szolgálhatnak arra, hogy miként kell, lehet és egyáltalán miért is érdemes könyvekben, olvasásban gazdag életet élni.

– Ezek szerint ennyire rossz a helyzet? Az emberek tényleg nem olvasnak? Hiszen a könyvesboltokban karácsony előtt tömegek tolonganak...

– Nagyon gazdag a könyvválaszték, és – bár pontos adatokat nem tudok – az utóbbi időkben valóban sok és sokféle könyv fogyott. Inkább azt mondanám, hogy vannak olyan családok, társadalmi rétegek, amelyekben a probléma súlyos. Az olvasás a családi szocializáción keresztül is öröklődő dolog, és ha egy család mintázatában esetleg generációk óta nincs benne a könyv- vagy folyóirat-olvasás szokása, akkor az a következő generációkban sem igen lesz jelen. Ez nem a kínálattól és nem is mindig a család anyagi helyzetétől függ, hanem a kulturális mintáktól.

– Miért a gyerekek olvasásszocializációja az egyik legfontosabb kérdés a Magyar Olvasástársaság számára?

– Bár a beszélgetésünk során eddig nem volt szó más programjainkról, de számunkra a felnőttek és az idősek olvasási lehetőségeinek elősegítése, illetve a felnőttek könyvhöz, betűhöz való attitűdjének kialakítása ugyanilyen fontos kérdés – egyrészt önmaguk miatt, másrészt pedig azért, mert nekik van a legnagyobb hatásuk a gyerekekre. Sokféle pedagógiai kutatás mutatja, hogy a kulcsszereplők valójában a szülők, hiszen rajtuk keresztül szocializálódik a gyerek. Nemzetközi tapasztalat, hogy ha az anyák érdeklődését sikerül felkelteni, sikerül az olvasás, a könyv élményére szoktatni őket, akkor azt átadják gyerekeiknek is.

Winkler Márta javaslatára és majd talán éppen az ő szakmai vezetésével időseknek szóló olvasóklubok szervezésén is dolgozunk. Ugyancsak kutatásokból tudjuk, de sokan nyilván a környezetünkben szerzett személyes tapasztalatainkkal is megerősíthetjük azt a tényt, hogy a késői életkor élményeinek gazdagításában, a szellemi frissesség fenntartásában, a szociális környezettel történő kapcsolat élővé tételében az olvasás az egyik legkiválóbb lehetőség, és bár látunk e téren kezdeményezéseket, úgy érezzük, hogy van bőven tennivaló az idősebb korosztály olvasási tevékenységének előremozdításában is.

– Más témára térve: úgy tudom, évente tartanak olvasással kapcsolatos konferenciákat is a szakembereknek.

– Szervezetünk fönnállásának kevesebb, mint két évtizedében már harmincnál több szakmai konferenciát szerveztünk. Most, 2009-ben a Magyartanárok Egyesületével és a Magyar Könyvtárostanárok Egyesületével együtt a kötelező olvasmányok kérdéséről tervezünk egy országos szakmai konferenciát. A Nemzeti alaptanterv rendelkezései és az oktatásügyben lezajlott jogi változtatások ellenére is az a tapasztalat, hogy az általános és a középiskolai olvasási kánon nagyon keveset változott.

– De már nincs előírva, hogy mit kell tanítani.

– Ennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy nagyon sok iskolában még ma is a 25-30 éve tanított könyveket olvastatják és kéri számon. Ez nem tükrözi a világ változását, illetve azt sem, amerre a mai társadalmi fejlődés, változás halad. Nem azt mondjuk, hogy a kánont úgy, ahogy van el kell vetni, de ennek a változásképtelenségnek az okát fel kell tárni. Csak hogy egyetlen példát mondjak: noha tankönyvboltokban, könyvtárakban elérhető például olyan szöveggyűjtemény, olyan antológia, amely cigányokról szóló, valamint cigány szerzőktől származó szépirodalmat tartalmaz – vajon hány tanár tanít ezekből a kiadványokból? Nagyon kevés. De ha még egy-egy jó tapasztalatunk lehet is ezen a téren, annál biztosan kevesebben tanítanak a magyar iskolákban cigányokról, cigány szerzőktől műveket, mint amennyire fontos lenne, hogy a mai iskolások Magyarországon mindenütt megismerjék ezt a kultúrát, a cigányok, romák történetét, gondjait, örömeit, megaláztatásait, vágyait és sikereit. A konferencián ezeket és hasonló kérdéseket szeretnénk megvitatni. Ehhez a témához kapcsolódóan ismét csak a Széchényi Könyvtárral szövetkezve egy kutatást is szeretnénk végezni, amelynek során azt kívánjuk feltárni, hogy tanárok, diákok és szülők hogyan gondolkoznak a kötelezőkről, ezen a téren mi akadályozza meg, hogy rugalmasabb, a külső hatásokra folyamatosan reagáló legyen az oktatás.

– Melyek a tervezett, de még el nem kezdett programjaik?

– Szeretnénk, ha a Magyar Olvasástársaság kisebb csoportok ernyőszervezeteként működne. Önálló, autonóm olvasásszervezetek alakulnának országszerte, amelyek együttműködési szerződésekben egyeztetett módon, de önálló Hunra-szervezetekként működnének. Ők helyi kezdeményezésekkel, öntevékenyen gazdagítanák szervezetünket, mi pedig szakmailag segítenénk.

A közeljövőben megkeressük a nagy bevásárlóközpontokat is. Szeretnénk elérni, hogy ezekben a terekben olvasósarkok is működhessenek. Így a jövőben a színes műanyaggyűjtemények közelében és a mindig oly kedves csúszda mellett a gyerekeknek, ha már alaposan kijátszották magukat, arra is lenne lehetőségük, hogy egy önkéntes munkatársunk felolvasásában vagy vele együtt olvasva mesékkel, irodalmi művekkel ismerkedjenek meg, s ha jut rá idő, meg is beszéljék az olvasottakat, amíg a szülők vásárolnak, ügyeket intéznek.

És most már valóban csak felsorolásszerűen a további terveinkről: *Sztárok olvasnak* címmel szeretnénk olvasáskampányt indítani – hiszen a mai világban a fiatalok, a felnőttek nem kis részére éppen a sztárok vannak a legnagyobb hatással. Olvasó családi, baráti, szomszédvárosi körök létrehozásában szeretnénk bábáskodni – ez szinte nemzeti mozgalomként működik az Egyesült Államokban, s egy-egy spontán szerveződés formájában már itthon is –, ezzel is hozzájárulva annak megvalósításához, amiben hiszünk: hogy bár az olvasás egyik legszebb formája az elmélyült egyedüllét a könyvvel vagy más írott anyaggal, az olvasás messze nemcsak egyéni, magányos, hanem legalább ennyire társas, szociális tevékenység is. Az olvasáshoz kapcsolódó élmények, tapasztalatok, gondolatok megosztásának komoly mentálhigiénés karbantartó ereje van, amelyre – mindannyian tudjuk – messzemenően nagy szüksége van a mai magyar társadalomnak, illetve minden egyes személynek.

Mint az az elmondottakból kitűnik, a Magyar Olvasástársaság egyaránt igyekszik szem előtt tartani a gyerekek, a felnőttek, az időskorú olvasók vagy a reményeink szerint majdnem olvasókká váló személyek igényeit; igyekszünk a szülők, a pedagógusok, a könyvtárosok munkáját sokoldalúan támogatni az olvasóvá nevelés folyamatában, és igyekszünk a lehető legszélesebb interdiszciplinaritással közelíteni az olvasás kérdéséhez.

E szemlélet, illetve gyakorlat az olvasástársaságot a megalakulása óta jellemzi – ebben a vonatkozásban a szervezet elnökévé választásommal megítélésem szerint nem kezdődik új korszak, legfeljebb megerősödnek azok az elgondolások, amelyek jegyében ez a fontos közhasznú társaság immár második évtizede tevékenykedik.

Ócsai, Dorottya: A civil organization in the service of reading: interview with the president of the Hungarian Reading Association

Az írás szerzőjéről

Ócsai Dorottya

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország